

PRAKTIJK

De Aziatische hoornaar: *Vespa Velutina Nigrithorax*

Nieuwe bedreiging voor de bijen of een waanidee?

Door Jan van der Velden, woonachtig in Cahors, Frankrijk.

In een groot deel van Frankrijk helaas geen waanidee meer maar keiharde werkelijkheid. De Aziatische hoornaar vormt een ernstige bedreiging voor de bijen. Iedere dag hebben Franse imkers te maken met deze rovers, die de bijenkasten totaal leegroven. De vraag is: wanneer zullen de Nederlandse imkers hiervan gaan merken?

Herkomst

Vermoedelijk in 2004 is de Aziatische hoornaar vanuit zuid-oost Azië naar Europa gekomen. Het insect is meegelift aan boord van een vrachtschip - geladen met Chinees porselein - dat werd gelost in de haven van Marseille. Vervolgens kwam een deel van die lading terecht bij een bonsai-kweker in département Lot-et-Garonne. In deze partij zat de Aziatische hoornaar. Al snel merkten imkers in de Lot-et-Garonne, dat hun kasten werden aangevallen door een insect met een lengte van 3 tot bijna 5 centimeter: de Aziatische hoornaar. Met lede ogen moest men aanzien dat de indringer forse aantallen bijen ombracht. Aanvankelijk dacht men, dat dit insect in het Franse klimaat geen enkele kans zou maken om te overleven. Om die reden werd slechts geringe actie ondernomen tegen zijn aanwezigheid.

Waarschuwingssysteem

Door de lokale overheid werd een eenvoudig waarschuwingssysteem opgezet, waarbij het aantreffen van de hoornaar op een centrale plaats diende te worden gemeld. Vanuit die centrale plaats werden alle imkers in de omgeving gewaarschuwd en zij dienden vallen op te zetten om de hoornaars te vangen.

In 2004 en 2005 verkeerde men in de veronderstelling, dat het aantal hoornaars gering gebleven was, maar tot verbazing was in 2006 een forse toename te constateren van het aantal nesten van de Aziatische hoornaar. Vele imkerverenigingen hebben bij de departementale besturen aangedrongen op adequate maatregelen teneinde het aantal hoornaars binnen de perken te houden. De bestuurders echter, zagen geen noodzaak hun medewerking te verlenen. Als reden werd aangevoerd, dat nog niemand was overleden ten gevolge van de steken van de Aziatische hoornaar. Bovendien was men van mening, dat de hoornaar geen echte bedreiging vormde voor de imkerij in Frankrijk.

Het nieuwe gevaar voor onze bijen?

Opmars van de hoornaar

Men kwam echter bedrogen uit! In 2007 was het aantal nesten van de Aziatische hoornaar explosief gestegen. In de daarop volgende jaren 2008, 2009 en 2010 heeft de hoornaar een werkelijk ongelooflijke opmars gemaakt. Waren in 2004 nog maar een tiental nesten waargenomen, thans, eind 2010, heeft het insect al bijna half Frankrijk veroverd. Het is zelfs tot boven Parijs waargenomen. Kennelijk kon de hoornaar zich prima handhaven in het Franse landschap en kon het zich vrij gemakkelijk voortplanten en verspreiden. Met een snelheid van 60 tot 100 km. per jaar verplaatst de hoornaar zich (ook naar het noorden), waarbij het de voorkeur geeft om in de buurt van rivieren te vertoeven. Het ligt dan ook in de verwachting dat deze hoornaar zich spoedig in België zal vertonen en dat het mogelijk over enkele jaren Nederland zal bereiken.

Alleen al in het departement de Lot zijn het afgelopen seizoen 2010 meer dan 494 nesten vernietigd, waarvan in mijn woonplaats Cahors ruim 50 stuks. In de regio Bordeaux heeft men in het seizoen 2009 bijna 2000 nesten van de Aziatische hoornaar vernietigd. Deze cijfers zijn door mij opgevraagd bij de officiële instanties.

Let wel: dit betreft alleen het aantal gesignaleerde en geregistreerde nesten. Men weet niet hoeveel nesten door niet-officiële instanties zijn vernietigd en hoeveel nesten onopgemerkt zijn gebleven, bijvoorbeeld in bossen.

De aanvaller

Er zijn waarnemingen gedaan dat de Aziatische hoornaar alleen bijen in de lucht en op de vliegplank aanviel en doodde, maar er zijn ook gevallen bekend waarin een groep van 30 hoornaars een bijenkast aanviel en binnen een tijdsbestek van drie uur alle bijen had gedood. De bijenlarven, de honing en de borst van de dode bijen (deze bevat veel spieren) worden meegenomen om de eigen larven te voeden. Ook rijp fruit en nectar behoren tot het voedselpakket. Op YouTube staan diverse filmpjes over de Aziatische hoornaar, bijvoorbeeld: http://www.youtube.com/watch?v=JDSf3Ks_hq1M&feature=related

Natuurlijke vijand

Het meest actief is de Aziatische hoornaar van half september tot half november. Echter, het gehele bijenseizoen zijn ze aanwezig rondom en in de bijenstal. Het insect kent hier geen natuurlijke vijand en onze bij kent geen verdedigingstactiek tegen deze Aziatische vijand. Dit in tegenstelling tot de bijen in Japan. Als daar een hoornaar op de vliegplank of in de kast komt, dan vormen de bijen direct een bal om de hoornaar heen. De indringer wordt ingekapseld en de bijen verhogen hun lichaamstemperatuur. Hierdoor sterft de indringer want de bijen kunnen een hogere temperatuur verdragen dan de hoornaar.

Ondanks dat vele vallen zijn opgezet en andere pogingen zijn ondernomen om de hoornaar uit te roeien, heeft tot nu toe geen enkele middel geholpen. Men heeft zelfs lokvoer met verdelingsmiddel geplaatst. Nadat enkele hoornaars daarvan hadden gegeten en waren gestorven, bleven de overigen van het voer af. Men heeft het vermoeden dat de hoornaar een chemische signaalstof af geeft om de rest van de kolonie te waarschuwen.

De nesten

De nesten van de hoornaar kunnen tot één meter hoog zijn met een doorsnede tot circa tachtig centimeter. Het aantal hoornaars per nest varieert van 2000 tot 30.000 stuks; dit is uiteraard afhankelijk van de grootte van het nest. Aan het einde van het seizoen verlaten naar schatting tussen de 9 en (mogelijk meer dan) 20 koninginnen het nest om een overwinteringsplaats te zoeken. In het voorjaar - dat hier in Frankrijk vroeger begint dan in Nederland - vormen die koninginnen weer nieuwe kolonies en gaat de opmars verder.

Het is zeer moeilijk deze nesten te vernietigen en wel om een aantal redenen:

- De nesten hangen niet aan een tak, maar zijn gebouwd om de takken heen, vaak op een hoogte van 8 tot zelfs 20 meter of meer.

- Als men in de boom probeert te klimmen of men plaatst een ladder tegen de boom, dan is de geringste trilling al een signaal voor de hoornaars om aan te vallen. Bovendien kan de koningin zich uit de voeten maken en een veilig heenkomen zoeken.

Gevaar voor de mens

Normaliter zal de Aziatische hoornaar geen mensen aanvallen. Echter als men binnen een straal van 5 tot 10 meter rondom het nest komt, dan zetten ze de aanval in. Voorzichtigheid blijft geboden!

Hier verschansen ze zich dus in.

Afgelopen seizoen 2010 heeft een lid van de imkervereniging waarvan ik deel uitmaak, tweemaal een steek van de Aziatische hoornaar opgelopen. Na een kwartier werd hij helemaal beroerd en kort daarna raakte hij ernstig aan de diarree. In een ander geval liep een brandweerman circa dertig steken van de Aziatische hoornaar op. Hij werd met spoed opgenomen in het ziekenhuis en heeft daar enige tijd moeten vertoeven, waarbij zijn toestand in het begin zeer ernstig was

Maatregelen

Omdat thans de regionale overheid heeft ingezien, dat de Aziatische hoornaar wel degelijk een bedreiging vormt voor het bijenbestand in Frankrijk, heeft men hun medewerking toegezegd. Zowel ecologisch als economisch veroorzaakt de hoornaar ernstige schade. Om de nesten effectief te vernietigen heeft men alle imkerverenigingen voorzien van aluminium telescopische lansen met een totale lengte van ruim 20 meter. De top van de lans is voorzien van een dunne roest-vaststalen buis met punt. In de buis zijn meerdere kleine gaten geboord.

Aan de lans wordt een slang bevestigd die weer is verbonden met een op de grond staande tank met een dodelijk gas. Het is dus niet meer nodig om in de boom te klimmen of een ladder te gebruiken. Vanaf de grond steekt men de lans door het nest en direct wordt een dodelijk gas in het nest gespoten. Vrijwel meteen worden alle hoornaars gedood. Later moet het nest naar beneden worden gehaald, omdat het gas niet dodelijk is voor de larven. De larven worden in een plastic zak verzameld en daarna vernietigd. Daarnaast heeft men ervoor gekozen om professionele verdelgingsbedrijven in te schakelen bij de bestrijding van de Aziatische hoornaar. Op deze wijze hoopt men de opmars van dit vraatzuchtige beestje enigszins te stoppen. Om te voorkomen dat de hoornaar de bijenkast binnendringt en alle bijen vernietigt, geeft de "Groupement de Défense Sanitaire des Abeilles" (een soort veterinaire dienst speciaal voor bijen) aan, dat bescherming van de kast kan gebeuren door:

- de vliegplank af te schermen met gaas met een diameter van 5,5 mm. of
- de ingang te beperken door plaatsing van een rooster met een diameter van 5,5 mm.

Ook de gemeentelijke overheden zien nu in, dat de problemen met de Aziatische hoornaar gigantisch zijn. Niet alleen omdat de imkers klagen, dat het aantal bijen sterk terugloopt, maar ook omdat land- en tuin-bouworganisaties klagen over het gebrek aan bestuivers voor hun gewassen. Het département Lot is de op één na zwaarst getroffen regio door de Aziatische hoornaar.

In de decemberuitgave 2010 van het infoblad van de stad Cahors roept de gemeente via een advertentie iedereen op om bij aantreffen van een nest direct melding te doen en vooral zelf niet in te grijpen. Er is op internet een lijst beschikbaar met ondernemingen, die voor de bestrijding zorgen. Tevens staat in de advertentie een afbeelding van de Aziatische hoornaar zodat men het insect makkelijk kan herkennen. Zie onderstaande publicatie:

- 1- Zwarte kop, gezicht geel-oranje.
- 2- Borst geheel zwart.
- 3- Zwarte poten met gele sokjes. Achterlijf zwart met drie gele banden, waarvan
- 4- aan de voorzijde van het achterlijf 2 kleine banden (geel en bruin).
- 5- aan de achterzijde een brede band (geel-oranje).

Het maken van een val

Er is veel geëxperimenteerd met het maken van vallen. Allerlei soorten en maten heeft men bedacht en gemaakt om de Aziatische hoornaar te vangen. De meest simpele en minst kostbare blijkt de meest effectieve val te zijn. Van een lege plastic fles wordt de dop verwijderd. Daarna wordt de fles doorsneden op één of twee centimeter onder de rand waar de hals over gaat in de fles. Het onderste deel van de fles wordt gedeeltelijk gevuld met bier, vermengd met suiker.

De Franse overheid informeert de burger

Daarna keert men het afgesneden bovenste stuk om en plaatst dit als een soort trechter boven in de fles.

Op deze wijze kan men een aantal vallen maken en deze plaatsen in de nabijheid van de bijenstal of op de bijenkasten. Ook het plaatsen van vallen bij houtstapels (openhaardhout), (bouw)materiaalopslag e.d. is zeer effectief gebleken. Men dient er wel voor te zorgen dat geen regenwater in de fles komt. Omdat eind januari al de mogelijkheid bestaat, dat de koninginnen van de hoornaar uit de winterslaap komen, moeten de vallen omstreeks die tijd worden geplaatst. Het eerste wat de koningin doet als ze uit de winterslaap komt, is op zoek gaan naar voedingsstof. Omdat daarvan zo vroeg in het seizoen nog niet erg veel te vinden is, is de kans erg groot, dat zij direct op het bier met suiker afgaat en in de val komt.

Tot slot

Wat zal Nederland hiervan gaan merken? Het is te hopen, dat de genomen maatregelen afdoende zullen zijn en dat de Franse departementen, die aankomend jaar te maken krijgen met de Aziatische hoornaar, direct maatregelen zullen nemen ter bestrijding van deze indringer. De officiële Franse instanties geven echter aan, dat de Aziatische hoornaar nagenoeg niet te stuiten is en zeer waarschijnlijk heel Europa gaat veroveren. U - als Nederlandse imker - bent dus gewaarschuwd, dat een mogelijk nieuwe bedreiging voor de bijen onderweg is.

Op internet (YouTube) staat tevens een filmpje waarop de Aziatische hoornaar goed te zien is omdat ze gefilmd zijn terwijl ze in een fles zaten, <http://www.youtube.com/watch?v=h62dpJ7VpJ0>

Verdere zoekopties voor YouTube zijn o.a.: "frelon asiatique", "vespa velutina" en "nid de frelon asiatique".

Uit: 'Mijn bijen' (imkersbonden ANI – ABTB) febr. 2011